

Walliska Svartnosfårsföreningens

Avelsprogram för Walliska Svartnosfår i Sverige

författare Marita Tauni, veterinär, ordförande i WSF

Avelsprogram

Walliska Svartnosfår i Sverige

Bakgrund

Det Walliska Svartnosfåret är ett härdigt lantrasfår från den övre tysktalande delen av dalen Wallis i Schweiz. På Engelska är rasen uppkallad efter den fransktalande nedre delen av dalen (Valais). Rasen kallas för Valais Blacknose sheep i en stor del av världen. Rasen är nära besläktad med de primitiva fårraserna.

Historia

Först beskrivet i skrifter från 1500 talet, men utan källhänvisningar. Enligt Luzius Theler i boken "Die Schwarznasen", är Kupferschaf (*Ovis aries studeri*, Duerst) vanligast förekommande enl muntliga källor. Sedan förromersk tid, har inte raserna förändrats speciellt mycket i de isolerade västschweiziska dalgångarna. Brunulliga "Älwen" har sitt ursprung från dalen och har avlats fram och korsats med andra okända svarta behornade fårraser. De finns med bland föfäderna till de Walliska svartnosfåren, tillsammans med korsningar av "Visperthalerfår" och norditalienska "Bergmaskerfår", som även de är behornade. Man försökte förbättra rasen 1884 och korsade i australiensiska Southdown får. Fåren blev då inte lika anpassade till högländerna. Man var heller inte nöjd med den högre fettansättningen, och den kortare ullen. Ett utbrott av tuberkulos på 1930-40 talet utrotade nästan rasen helt. Starka traditionellt intresserade uppfödare har lyckats att återskapa rasen. Oberwalliser Schwarznasenschafzuchtverband (stamboken) bildades 1948. Rasen blev officiellt erkänd 1962 och en officiell Schweizisk stambok bildades 1964. Stamböcker finns sedan dess även i andra länder. Sista delen av 2000 talet har man förstärkt utseendet på rasen genom att premiera teckningen och de håriga benen. Rasen används idag för både kött ull och päls och även som sällskaps och utställningsdjur. Rasen är i minskande i Schweiz och 2022 var 10500 djur registrerade i stamboken.

Rasbeskrivning

Karaktäristiskt för rasen är de svarta partierna på nosen, runt ögonen, öronen, framknäna, hasorna och vid klövarna, i en annars helt vit ull. Tackor har även en svart fläck under svansen. Båda könen är behornade.

Baggar väger mellan 80-100 kg och tackor 70-80 kg (1)

Hela kroppen inklusive ansikte och ben är ullbeklädd. En bagge producerar årligen 3,5-4,5 kg ull, tackor 3,0-4,0 kg ull.

Ullen är grov och långfibrig och blir mer än 10 cm lång mellan klippningarna, som bör ske två gånger per år. Förutom den fina underullen är fällen lång med lockar och krusningar i spetsen, fällen är genomsatt av stickelhår. Vid längre inavel förlorar avkommorna sina karaktäristiska fläckar.

Brunstsäsongen är året om, de föder i genomsnitt 1,6- 1,7 lamm per tacka och år. De har en relativt sen könsmognad.

Svartnosfåret är anpassat för karga levnadsbetingelser uppe i bergen. De är trogna sin hemmiljö och förnöjsamma. De är goda klättrare och förser sig väl på steniga branta beten. Ett grovt byggt harmoniskt bergsfår med goda modersegenskaper, mjölkproduktion och muskelansättning.

Det är ett bergsfår.

De betar inte i solen, utan håller till i skuggan. De betar under sena kvällar och tidiga morgnar. Det ger ett kött med unik smak som är extra rikt på omega-3. Fåren är anpassade till höga höjder och liksom alpackor, behöver de extra vitamin D-tillskott, under tillväxten och vid avel.

Djuren trivs ej vid varm eller tropisk väderlek.

Svartnosfåren har sund smidig och relativt kraftig kroppsbyggnad. Behorningen och färgsättningen, präglar de unika fåren. Kort huvud med bred mule, bred panna och romersk nos. Medelstora öron och skruvade horn. Utpräglad huvudform hos handjuren. Hela kroppen inklusive huvud och ben är ullbeklädd. Ullen enhetligt vit, nos fram till mitten av huvudet svart. Djuren är mycket sociala.

Populationsstorlek i Världen

I Världen finns idag uppskattningsvis 18000 renrasiga djur varav cirka 200 avelsdjur i Sverige.

10 500 stamboksförda djur finns 2022 i moderlandet Schweiz. Rasen är starkt ökande i popularitet i Världen.

Det är viktigt för rasens bevarande att vi skall kunna importera och exportera semin/embryon och i enstaka fall även livdjur, under strikt kontrollerade former, för att undvika inavel.

Vid all avel skall EU regelverk följas.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/1012 av den 8 juni 2016 om avelstekniska och genealogiska villkor för avel, handel med och införsel till unionen av renrasiga avelsdjur, hybridavelssvin och avelsmaterial från dem och om ändring av förordning (EU) nr 652/2014, rådets direktiv 89/608/EEG och 90/425/EEG och om upphävande av vissa akter med avseende på djuravel (förordningen om djuravel).

Avelsprogrammet skall kunna revideras efter krav från myndigheter eller från Walliska svartnosfårsföreningen.

Avelsmål

Vi önskar en livskraftig frisk stam av Walliska svartnosfår.

Det unika sociala lugna temperamentet gör att de passar utmärkt som sällskapsdjur.

Fåren bör få bibehålla sitt unika födosök, samt vara goda mödrar och som klara att föda sina lamm utan tillskottsutfodring. En tacka bör ha kunnat få tre lamm före tre års ålder.

På sikt hoppas vi att det unika exklusivt smakande, nyttiga kött från denna ras kan marknadsföras som fårens motsvarighet till "Wagyu-nötkött".

Rasrenhet

Walliska svartnosfår i Sverige har en sluten stambok.

För att få införa en individ i stamboken krävs rasrenhet och att båda föräldrarna finns i stamboken. För att föra in importerade djur i stamboken, krävs härstamningsbevis från en godkänd internationell stambok. Djuret skall kunna identifieras med godkända öronbrickor. Ifråga om import skall minst en öronbricka vara elektronisk (SJVFS 2021:8) Föreligger tveksamheter gällande identitet eller härstamning,

skall en gentest kunna krävas av Svenska Fåravelsförbundet innan djuret förs in i stamboken.

Identitetsmärkning

Identifiering och registrering av avelsdjur skall ske enligt EU:s bestämmelser. Rasens stambok förs av Svenska fåravelsförbundet i Elitlamm Avel. Arbetet förs i enlighet med Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa samt Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2021:8) om nötkreatur, grisar, hästar, får och getter som används i avel. I stamboken framgår djurens identitet och identitetsnummer, liksom djurets härstamning.

Mönstring

Mönstring av Svartnosfår är frivillig och sker i enlighet med Schweizisk rasstandard. För att få mönstringsresultat officiellt registrerade krävs två certifierad mönstrare. Certifiering av mönstrare görs för närvarande av Oberwalliser Schafzuchtverband. Inom föreningen arbetar vi för att utbilda nya mönstrare som arbetar enligt den Schweiziska rasstandard.

Gårdsmönstring rekommenderas och kan göras på den egna gården efter godkänd mönstringskurs genomförd i samarbete med Walliska svartnosfårsföreningen.

De resultaten är dock ej officiella för stamboken.

Mönstringen delas upp i tre delar

1. Typ, inklusive markeringar 1-6 poäng
2. Kroppsbyggnad, Konformation, Fundament
3. Ull

Mellan 6 och 18 mån är maxpoäng 4 Dvs 4-4-4

mellan 18 och 24 månader är maxpoäng 5 Dvs 5-5-5

mellan 24 och 36 månader är maxpoäng 6 Dvs 6-6-6

1. Typ

Färgmarkeringar

Nos : Upp till halva huvudet svart. Det svarta skall fortsätta runt ögonen och inget mellanrum skall finnas mellan det svarta på nosen och ögonmarkeringen.

Öron : Svarta fram till huvudets början, det svarta bör ej fortsätta över på huvudet

Ben : Svarta markeringar på framsidan av framknän och bak på hasen, svart runt kotleder som svarta skor. Klar vit markering mellan kotor, knän och has.

Pung : Kan vara svart eller vit eller färgmässigt delad. Det svarta skall ej finnas ovanför pungen. Tackor skall ha svart fläck runt vulva/ anus, en fingerbredd vitt skall finnas vid svansens fäste.

Svansfläck är förbjudet på bagglamm. Svart på magen runt navelregionen är tillåtet på båda könen.

”Spitti”- Svarta får med vita tecken kan förekomma, 1/25-50 lamm.

Baggarna bör ej användas i renrasig avel, tackor får användas i Sverige och även i Storbritannien. En ”Spitti” kan ge korrekt markerade lamm.

Huvud

Relativt kort och brett med romersk nos, bred mule och bred panna.

Öron medellånga.

Handjurens huvudform är mer framträdande och de utvecklar en kraftig kudde på nacken bakom hornbasen när de är fullvuxna.

Nacke kraftig och välmusklad, relativt kort, men tillräckligt lång för att djuren skall behålla sin smidighet.

Horn

Båda könen bär horn. Hornen skall bäras som ett smycke och vara anpassat till bäraren. De är spiralformade utgående från huvudet, med en plattare sida, och skall alltid ha ett mellanrum på minst 1 cm (en handflata mellan huvud och horn) Enstaka svarta streck tolereras i övrigt är hornen ljusa.

Bröst

Fåren skall ha en bred bringa och ett djupt bröst.
Skuldrorna skall sitta fast mot bröstet och ej sticka upp över ryggraden eller lämna en grop.

Manken skall vara bred och platt, ej spetsig.

Revbensbågen skall vara vid och rundad.

Buk

Buken skall vara medelstor med relativt små hungergropar, bäckenet brett och av normallängd.

Benen kraftiga, smidiga och välmusklade.

Rygg

Lång och kraftig, passande till djuret.

Svans

Den optimala längden är ned till de svarta markeringarna på hasen. I de fall svansen måste amputeras är detta längden som skall eftersträvas.

Svanslängden i Sverige varierar då amputation ej är tillåtet annat än av medicinskt orsak.

Storlek

Mankhöjd Tackor 72-78 cm

Baggar 75-83 cm

Vikt Tackor 70-90 kg

Baggar 80-125 kg

Vid tre år räknar man djuren som färdigvuxna.

2. Konformation / Kroppsbyggnad /Fundament

Benen skall vara raka och väl placerade, kotorna normallånga och kraftiga.

Gången skall vara stadig och smidig , ej svajande.

Benstommen kraftig.

Hasvinkeln normal.

3. Ull

Vit och relativt grov, 28-38 mikron, relativt lanolinfattig, men blank.

Grövt ull hos äldre baggar.

Ullen skall skydda djuren mot väder och vind.

Enstaka svarta hår kan tolereras i nackregionen utom hos baggar över 18 månader då det är ett uteslutningskriterium.

Tillväxten skall vara minst 10 cm på 6 månader, gärna mer.
Staplarna skall vara jämna över hela djuret och täcka även huvud och ben.

Uteslutningskriterier vid frivilligt livdjursurval :

- Ojämn käke, under eller överbett
- Dvärgväxt
- Entropion/Ektropion
- Svaga långa kotor, sk Björnfot
- Alla typer av sjukdomar som kan leda till lidande hos avkomman.

På handjur

- Svarta fläckar ovan buklinjen eller svansfläck
- Kryptorchism
- Pungbräck

Ull

- Död eller märghår, spiralformad ull.
- Svarta fläckar ovan buklinjen på handjur upp till 18 månader.

Till grund för avelsvärderingen ligger djurets egna prestation, tillväxt och antal lamm, avkommans prestation, härstamning med avseende på bland annat inavelsgrad, hållbarhet/hälsa och exteriör enligt mönstring. I Elitlamm Avel finns goda möjligheter att dokumentera avelsframsteg. Avelsdjuren väljs ut frivilligt av varje djurhållare, enligt ovan nämnda kriterier och med hänsyn till avelsmålen för rasen.

Särskilt stor betydelse har avelsurvalet av handjur så länge som spolning av embryon ej förekommer i Sverige. Vid ev embryospolning i Sverige, bör endast de dokumenterat bästa hondjuren få användas i avel.

